

مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان در رابطه با کسب مهارت های اجتماعی

دکتر پریسا ایران نژاد^۱، مهشاد چیتایی^۲

چکیده

هدف از این پژوهش «مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان در رابطه با کسب مهارت‌های اجتماعی» می‌باشد.

جامعه آماری در این پژوهش کلیه معلمان پایه سوم ابتدایی ۴ ناحیه آموزش و پرورش شهر کرج در سال ۹۰-۱۳۸۹ می‌باشند که تعداد آنها ۷۸۳ نفر است. حجم نمونه براساس فرمول تعیین حجم نمونه (کوکران) و با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای ساده ۲۵۸ نفر انتخاب گردید.

روش پژوهش از نوع مقایسه ای است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه ۵۰ سئوالی محقق ساخته با ضریب پایایی ۰/۸۹/۵ می‌باشد. پس از جمع آوری اطلاعات، داده‌ها به وسیله نرم افزار آماری Spss، از آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین و غیره) و جهت آزمون پرسشهای تحقیق از آمار استنباطی t-test مستقل استفاده گردید.

نتایج سئوال‌های پژوهش با ۹۹٪ اطمینان از نظر کارشناسان و معلمان:

- ۱- مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان در ارتباط با رفتارهای مربوط به خود نشان داد که تفاوت معناداری بین برنامه درسی رسمی و پنهان وجود ندارد.
- ۲- مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان در ارتباط با رفتارهای مربوط به محیط نشان داد که تفاوت معناداری بین برنامه درسی رسمی و پنهان وجود دارد و این تفاوت به نفع برنامه درسی رسمی است.
- ۳- مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان در ارتباط با رفتارهای مربوط به کار نشان داد که تفاوت معناداری بین برنامه درسی رسمی و پنهان وجود ندارد.

۱- استادیار گروه آموزش ابتدایی، دانشکده روان شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج، کرج، ایران.

Email-parisa@iran_nezhad@yahoo.com

Email-

۲- دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی.

mchetaee@yahoo.com

۴- مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان در ارتباط با رفتارهای میان فردی نشان داد که تفاوت معناداری بین برنامه درسی رسمی و پنهان وجود دارد و این تفاوت به نفع برنامه درسی رسمی است.

واژگان کلیدی: برنامه درسی رسمی، برنامه درسی پنهان، مهارت‌های اجتماعی.

مقدمه

بی شک نظام‌های آموزشی غایات و اهدافی دارند که تعامل و یکپارچگی تمامی مؤلفه‌ها و عناصر درونی آنها برای نیل به آن اهداف ضروری است. یادگیری مؤثر و تغییرات مطلوب در فراگیران به عنوان نتیجه تلاش تمامی بخشهای این نظام مقدس محسوب می‌گردد که دست یابی به آن اهداف از طریق امر برنامه ریزی و ماحصل آن یعنی برنامه امکانپذیر نیست. با این حال انتظار آن است که دانش‌آموزان به عنوان مخاطبان اصلی امر یادگیری بر اساس تعامل با مجموعه عوامل اجتماعی، شناختی و فیزیکی محیط آموزشی به ارزشهای والایی دست یابند ولی این مسئله جای بس تأمل برای دست‌اندرکاران امر تعلیم و تربیت و به خصوص برنامه ریزان درسی به عنوان مهندسين نظام آموزشی دارد. چرا که برنامه درسی به منزله یک حوزه تخصصی، محدود به مجموعه ای از تجارب و فعالیت‌های منجر به یادگیری و از پیش تعیین شده و به صورت رسمی نیست و عوامل دیگری به طور اجتناب‌ناپذیر در کنار برنامه‌های درسی رسمی وجود دارد که در بسیاری از جنبه‌ها به طور گسترده تر، پایدارتر و نافذتر در شکل‌گیری تجارب، انتقال افکار، نگرشها، ارزشها و اعمال و رفتار دانش‌آموزان عمل می‌کنند و نفوذ آن بر کل فرآیند تعلیم و تربیت تأثیر می‌گذارد. چنین تجاربی را که در طی تحصیل در مدرسه و در کلاس درس آموخته و درک می‌شود و جزء برنامه درسی از پیش تعیین شده نیست برنامه درسی پنهان گویند.

یکی از اهداف مهم نظام تعلیم و تربیت، اجتماعی کردن دانش‌آموزان و آموزش مهارت‌های اجتماعی است. در این میان برنامه درسی پنهان به عنوان سایه نظام آموزشی که با عدم حضور واضح و آشکار خود می‌تواند پایدارترین اثرات تربیتی و آموزشی را در ایجاد نگرش مثبت و مطلوب نسبت به محیط زندگی دانش‌آموزان و ارزشهای جامعه بر جای گذارد.

بیان مسئله پژوهش

اولین نهادی که بیشترین نقش را در اجتماعی کردن دانش‌آموزان دارد خانواده است، همچنین مدرسه که نقش مهمی در تعیین ارزشهای فرهنگها و به ویژه روش‌های آموزشی و تربیتی ایفا می‌کند، می‌باشد. رابطه مدرسه و خانواده باید به صورت همکاری متقابل و دو جانبه باشد تا زمینه تربیت دانش‌آموزان فراهم شود. نظام آموزشی باید با تحولات و پیشرفت‌های اجتماعی جامعه همگونی داشته باشد. کهنگی برنامه‌های آموزشی باعث شده که دانش‌آموزان در مدرسه از واقعیت‌های زندگی دور باشند اما از ضرورت‌های اهداف آموزش و پرورش است که برنامه‌های درسی با نیازهای زندگی دانش‌آموزان هماهنگ باشند تا بتوانند آموخته‌های خود را در اجتماع به کار گیرند. (معیری، ۱۳۸۵، ص ۱۲۸، ۱۳۲). این نظام آموزشی تلاش می‌کند تا از طریق طراحی و تدوین برنامه‌های درسی رسمی در جهت رفع نواقص و کیفیت نظام آموزشی انواع مختلف دانش و مهارت‌ها را به دانش‌آموزان انتقال داده تا آنها را برای بر عهده گرفتن نقش‌ها، رشد اجتماعی و مسئولیت‌هایشان در زندگی آینده آماده سازد. آنچه که در قالب هدف‌های معین به دانش‌آموزان ارائه می‌گردد و قصد این است که در پایان یک دوره تحصیلی به آنها نائل گردد برنامه درسی رسمی یا آشکار گویند. ولی آنچه که دانش‌آموزان فراتر از محتوای برنامه درسی رسمی، نگرشها و مهارت‌هایی را که از طریق فرهنگ خانواده ارتباط با دوستان، همکلاسان، معلم و رسان‌های گروهی و غیره کسب می‌کنند برنامه درسی پنهان یا قصد نشده یا غیر رسمی گویند (ملکی، ۱۳۸۷، ص ۱۶).

از آنجا که نظام آموزشی کشورمان متمرکز است و کتاب درسی از مهم‌ترین منابع و مراجع یادگیری و ابزار کار معلم است و اغلب تنها عامل منتقل کننده هدف‌ها و برنامه‌ها به محیط کار است. کتاب درسی باید در چارچوب اصول موضوع و برنامه‌های رسمی تدوین شود و موجبات اجرای آن فراهم شود. اما در اکثر موارد انتقادهای و ایرادهایی به کتاب‌های درسی گرفته می‌شود، چرا که محتوای دروس در کتاب‌ها به خوبی نمی‌توانند انگیزه، کنجکاوی و رشد ذهنی دانش‌آموزان را برانگیزانند. دانش‌آموزان در مدرسه در معرض آموزش دو نوع برنامه درسی رسمی و پنهان هستند. اسکلتون (skelton.2005) برنامه درسی پنهان را مجموعه پیام‌های مربوط به دانش، ارزشها و مهارت‌های رفتاری و نگرش‌هایی که یادگیرنده در طول فرآیندهای آموزشی به طور ضمنی تجربه می‌کند می‌داند. این پیام ممکن است ضد و نقیض، غیر خطی و تأکیدی بوده و هر یادگیرنده‌ای آنها را به شیوه‌ای خاص کسب کند. زمانی که این نگرش‌ها و باورها ناهماهنگ با هدف‌های رسمی تعلیم و تربیت باشد باعث ایجاد نگرش منفی در دانش‌آموزان شده و مخل و مانع یادگیری آنها خواهد شد (ملکی، ۱۳۸۷، ص ۲۱). آموزش مهارت‌های اجتماعی به عنوان یکی از اهداف اصلی و مهم آموزش و پرورش بوده

است. مهارت‌های اجتماعی در پذیرش دانش‌آموز، نزد همسالان او بسیار مؤثر است. دانش‌آموزان در جریان کسب مهارت‌های اجتماعی به ارتباط با همسالان، بزرگسالان، محیط و خود رفتارهایی را کسب می‌کنند که این رفتارها گاه مثبت و در جهت اجتماعی شدن و روابط سالم دانش‌آموزان و گاه منفی و باعث ارتباطات ناسالم آنها می‌شود. مهارت‌های اجتماعی و چگونگی ارتباط‌گیری با سایر افراد در محیط‌های غیر رسمی و به طور طبیعی آموخته می‌شود (کارتلج، میلبرن، ترجمه نظری نژاد، ۱۳۸۵؛ ص ۱۵). این بعد پنهان برنامه درسی خارج از کنترل برنامه ریزان درسی و معلمان است و آنها نمی‌توانند چنین برنامه ای را پیش بینی و با برنامه درسی رسمی انطباق دهند. برنامه ریزان درسی می‌توانند با آگاهی از جنبه‌های پنهان برنامه درسی و با شناخت نیازها و علایق دقیق‌تر دانش‌آموزان و هماهنگ ساختن عوامل و نهادهای تربیتی داخل و خارج مدرسه با محتوای برنامه درسی رسمی از فاصله و تفاوت این دو برنامه بکاهند (ملکی، ۱۳۸۷، ص ۱۷).

معلمان برنامه درسی رسمی یا مشاهده شده را با توجه به شرایط کلاس در هنگام تدریس و دانش قبلی دانش‌آموزان سازگار می‌نمایند و هر دانش‌آموزی با توجه به دانسته‌ها و تجربیات قبلی، برداشت مشخص و متفاوتی از برنامه درسی دارند و همچنین در پرتو تعامل با معلم و دانش‌آموزان دیگر، محیط مدرسه و جامعه یادگیری‌های متعددی را در سایه این برنامه درسی رسمی تشکیل می‌دهد که این برنامه سایه ای یا پنهان مفهومی عام و در بر گیرنده تأثیرات ناشی از اجرای برنامه درسی رسمی می‌باشد (فتحی و اجاره گاه، ۱۳۸۸، ص ۷۲).

با توجه به موضوعات مطرح شده محقق درصدد مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان در رابطه با کسب مهارت‌های اجتماعی می‌باشد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

آنچه که دانش‌آموزان در مدرسه در قالب اهداف و محتوای کتاب‌های درسی می‌آموزند صرفاً یک سری اطلاعات و مهارت‌های انتزاعی و ساده ای است که توسط معلمان و تحت هدایت مدرسه به دانش‌آموزان انتقال داده می‌شود. اما برنامه‌های درسی ما باید به گونه ای باشد که جویباری شرایط جدید و تغییر یافته جامعه باشد و ابتکار، خلاقیت، انعطاف پذیری و کاردانی را در دانش‌آموزان ایجاد کرده و آنها را برای بدست آوردن معنا و مفهوم علوم و پدیده‌های علمی و درک روابط آماده سازد (یارمحمدیان، ۱۳۸۶، ص ۱).

اما یک بعد دیگر از برنامه درسی که در بطن و متن فرهنگ حاکم بر نظام آموزشی و بدون آگاهی معلمان و دانش‌آموزان در قالب مجموعه ای از انتظارات، ارزشها به وجود می‌آید و کمتر به حوزه

دانستنیها و شناخت توجه دارد برنامه درسی پنهان است که نقش محوری و ویژه ای را در مطالعات مربوط به برنامه درسی ایفا می کند (مهر محمدی، ۱۳۸۸، ص ۴۶۷).

اهمیت برنامه درسی پنهان تا اندازه ای است که اکثر متخصصین و صاحب نظران تعلیم و تربیت متفق القول بر مؤثر بودن آن در دستیابی به اهداف آموزش و پرورش تأکید دارند و بعضی اهمیت آن را بیشتر و بعضی کمتر می دانند. پیام های ضمنی این برنامه یک امر نسبی است و با توجه به موقعیت مکانی، زمانی و یاد گیرنده حالات متفاوتی دارد و ممکن است پنهان بودن برنامه در یک زمان خاص به عنوان کارکردی آشکار در مدرسه ای دیگر باشد.

این برنامه درسی پنهان اشاره دارد به آن دسته از فعالیت ها و نتایج آموزش مدرسه ای که به طور آشکار در برنامه درسی و خط مشی های آموزشی قید نشده اند اما به نظر می رسد که به طور منظم و مؤثر بخشی از تجارب آموزشی در مدرسه باشد (فتحی و اجارگاه و طالب زاده، ۱۳۸۲، ص ۱۶۷). برنامه درسی پنهان فعالیتی تمام نشدنی و ضروری است که توجه کافی به این برنامه و یادگیری های آن و نحوه عمل نمودن در ارسال پیام های خود از ضروریات نظام تعلیم و تربیت است و مریبان و برنامه ریزان آموزشی باید وجود چنین برنامه ای را در محتوای کتاب های درسی و اهداف نظام آموزشی در نظر بگیرند. چرا که آموزش و پرورش وظیفه آماده کردن نسل جدید را برای جامعه امروزی بر عهده دارد.

کسب مهارت های اجتماعی هسته رفتار بین فردی و کلید ارتباط های انسانی است. (لین و همکاران، ۲۰۰۴) و یکی از عناصر اصلی اجتماعی شدن در کلیه فرهنگ ها است. این امر در سطح آموزش عمومی شامل سلسله مهارت هایی برای زندگی اجتماعی و جنبه های حرفه ای آن است و هدفش این است که افرادی را که می خواهند در جامعه زندگی کنند با اصول و قواعد و ارزشها و هنجارهای اجتماعی آشنا کنند (آقاجانی، ۱۳۸۱، ص ۴).

این پژوهش از آن جهت حائز اهمیت است که یادگیری های حاصل از برنامه درسی پنهان که اغلب غیر عمدی و ناآگاهانه می باشد در برنامه درسی و از پیش تعیین شده تصریح نگردیده است. قرار گرفتن این برنامه درسی در کنار برنامه درسی آشکار از ضرورت توجه به تمامیت آنچه دانش آموزان در اثر حضور در متن نظام رسمی آموزش تجربه می کنند و می آموزند حکایت دارد (مهر محمدی، ۱۳۸۸، ص ۴۶۴).

این مفهوم برای متخصصان و دست اندرکاران نظام تعلیم و تربیت ابزاری سودمند است که در نظام آموزشی پدیده برنامه درسی را به گونه ای همه جانبه نگر و عمیق بررسی کنند و از میزان و چگونگی تأثیر پذیری دانش آموزان از برنامه درسی پنهان مطلع شوند و وجود چنین برنامه پوشیده شده و مؤثری

که در طراحی و تدوین برنامه‌های درسی رسمی و کتاب‌های آموزشی نادیده گرفته شده است جایگاه خود را پیدا کند.

هدف کلی

مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان در رابطه با کسب مهارت‌های اجتماعی.

اهداف جزئی:

۱. مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی در رابطه با رفتارهای مربوط به خود.
۲. مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی در رابطه با رفتارهای مربوط به محیط.
۳. مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی در رابطه با رفتارهای مربوط به کار.
۴. مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی در رابطه با رفتارهای میان فردی.

سئوالات پژوهش

سئوال کلی

آیا برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان در رابطه با کسب مهارت‌های اجتماعی با یکدیگر تفاوت دارند؟

سئوالات جزئی:

- ۱- آیا برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی در رابطه با رفتارهای مربوط به خود با یکدیگر تفاوت دارند؟
- ۲- آیا برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی در رابطه با رفتارهای مربوط به محیط با یکدیگر تفاوت دارند؟
- ۳- آیا برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی در رابطه با رفتارهای مربوط به کار با یکدیگر تفاوت دارند؟
- ۴- آیا برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی در رابطه با رفتارهای میان فردی با یکدیگر تفاوت دارند؟

تعاریف واژه‌ها و اصطلاحات

برنامه درسی رسمی

الف) تعریف نظری

برنامه درسی رسمی عبارت است از آن چه که در اسناد رسمی منعکس می‌شود و معمولاً دربرگیرنده مؤلفه‌هایی چون محتوا، روش‌های تدریس، زمان اختصاص یافته برای حصول به هدف‌های موردنظر و آموزش محتوای تعیین شده و ارزشیابی می‌باشد هنگامی که این برنامه‌ها در سطح ملی تدوین می‌شوند جهت‌گیری فلسفی و تربیتی برنامه درسی رسمی متناسب با وضعیت و سیاست‌های نظام آموزشی می‌باشد. برنامه درسی رسمی در قالب کتاب‌های درسی و سایر مواد آموزشی که توسط وزارت آموزش و پرورش و دفاتر وابسته به آن تعیین می‌شود متجلی می‌گردد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸، ص ۵۵).

ب) تعریف عملیاتی

برنامه درسی رسمی در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان با توجه به اهداف آموزشی این درس جامعه‌پذیری و اجتماعی شدن دانش‌آموزان و آشنایی آنها با بعضی از گروه‌ها و مؤسسات اجتماعی است.

برنامه درسی پنهان

الف) تعریف نظری

برنامه درسی پنهان یا نامرئی عبارت است از آن چه که در خارج از چارچوب برنامه درسی تجویز شده تدریس می‌شود. این نوع برنامه درسی فراتر از محتوای تعیین شده در یک موضوع درسی است. برخی اوقات برنامه درسی پنهان موجب تقویت برنامه درسی رسمی شده و برخی اوقات نیز با آن در تعارض قرار دارد و آن را نقض می‌کند (فتحی و اجاره‌گاه، ۱۳۸۸، ص ۶۸).

ب) تعریف عملیاتی

برنامه درسی پنهان در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان به آن دسته از هنجارها و ارزشها و تجارب آموزشی غیرآکادمیک و غیرملموس که جزء اهداف برنامه درسی صریح نظام آموزشی نیست و دانش‌آموزان در اثر تعامل با محیط و افراد دیگر به طور ضمنی فرا می‌گیرند.

مهارت های اجتماعی

الف) تعریف نظری

مهارت های اجتماعی از فنونی ترکیب شده است که به افراد برای کسب روابط میان فردی خود کمک می کند و نتایج حاصل از آن باعث تغییر وضعیت و تغییر رفتار در ارتباطات میان فردی است (کارتلج، میلبرن، ترجمه نظری نژاد، ۱۳۸۵، ص ۱۵).

ب) تعریف عملیاتی

مهارت های اجتماعی در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان عبارتند از شاخصهای مشارکت اجتماعی، حس همکاری و مسئولیت پذیری، ارتباطات و احترام به حقوق فردی و جمعی.

چارچوب نظری پژوهش

قورچیان (۱۳۷۸، ۱، ۶۹-۴۷) چهار نگرش کلی اختیار شده را برای درک برنامه های درسی پنهان در مطالعات مرتبط با این حوزه مطرح می کند.

- فلیپ جکسون در نظریه کار غیر نظری مطرح می کند که برنامه درسی به عنوان یک پاسخ آموزشی و نهادی با عنایت به ماهیت زندگی در کلاس درس تلقی گردیده و عناصر قدرت، جمعیت و تشویق به عنوان مکانیسم های قدرتمند موجبات انتقال ارزش ها و اعتقادات را به شاگردان فراهم می سازد.

- رابرت دری بین در نظریه عملکردی مطرح می کند که مدارس شاگردان را برای شرکت فعال در جامعه ی بزرگسالان آماده می کند و به آنان هنجارهای استقلال، موفقیت، عمومی بودن و متمایز از دیگران بودن را می آموزد.

- ساموئل بولس و هنری جنتیس در نظریه انطباق مطرح می کند که شاگردان از طریق تجربیات روزآمد در مدارس مفهوم طبقات اجتماعی، نظم و ترتیب در کار، مشروعیت سلسله مراتب و از دست دادن کنترل بر روی کار خود را یاد می گیرند.

- مایکل اپل و هنری جیرو در نظریه مقاومت مطرح می کند که تعبیر مجدد شاگردان از امور یک امر اساسی تلقی می گردد و مدارس از قابلیت ایجاد مقاومت، اکتساب قدرت، درک و خلق و انتقال مفاهیم و ارزش ها با عنایت به نظام کل جامعه برخوردار می باشد.

در مجموع، از جمع بندی نظریات و تعاریف ارائه شده از مفهوم برنامه درسی پنهان نکات زیر قابل

ذکر است:

۱- همه‌ی تعاریف از دیدگاه مفهومی به طور مستقیم یا تلویحی، مفهوم برنامه‌ی درسی پنهان را در مقابل مفهوم برنامه‌ی درسی آشکار قرار داده‌اند. به خلاف برنامه‌ی درسی آشکار (که نقشه‌ای برای رسیدن به هدف مشخص اعلام شده است) هدف برنامه‌ی درسی پنهان یا بهتر بگوییم نتیجه آن و نیز فرایند رسیدن به هدف، اعلام شده و مشخص نیست.

۲- همه به ویژه از بُعد نتیجه‌گیری به عنصر یادگیری تکیه کرده‌اند، یعنی برنامه درسی پنهان را یادگیری چیزهایی غیر از اهداف تصریح و اعلام شده می‌دانند. برخی مستقیماً از اصطلاح یادگیری ارزشها و نگرش‌ها و برخی دیگر از اصطلاح آموزش ارزش‌ها و نگرش‌ها بهره گرفته‌اند.

روش پژوهش

روش پژوهش از نوع مقایسه‌ای است که به مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان پرداخته می‌شود.

روش گردآوری اطلاعات

برای جمع‌آوری اطلاعات علاوه بر مطالعات کتابخانه‌ای و مراجعه به اسناد و مدارک و مستندات سازمانی و اینترنت از پرسشنامه محقق ساخته نیز استفاده خواهد شد.

جامعه و نمونه آماری

جامعه مورد مطالعه عبارتست از کلیه معلمان پایه سوم ابتدایی شهر کرج که در سال ۱۳۸۹ مشغول به تدریس بوده‌اند و تعداد آنها ۷۸۳ نفر می‌باشد. نمونه مورد مطالعه این جامعه که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای ساده استخراج شده است و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۵۸ نفر می‌باشد.

$$n = \frac{\frac{t^2 \times P \times Q}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 \times P \times Q}{d^2} - 1 \right)} = \frac{\frac{(1/96)^2 \times 0.5 \times 0.5}{(0.05)^2}}{1 + \frac{1}{783} \left(\frac{(1/96)^2 \times 0.5 \times 0.5}{(0.05)^2} - 1 \right)}$$

$$\frac{384/16}{1/4893} = 258$$

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

برای تجزیه و تحلیل داده‌های جمع آوری شده که از طریق پرسشنامه‌ها بدست آمد، از نرم افزار آماری SPSS استفاده شد. بنابراین ابتدا آمار توصیفی شامل (تعیین درصد، میانگین، فراوانی و...) و سپس آمار استنباطی آزمون آماری T- Test مستقل برای آزمون سئوالهای پژوهش استفاده شد.

سؤال اول پژوهش

آیا برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان در رابطه با رفتارهای مربوط به خود با یکدیگر تفاوت دارند؟
برای آزمون سؤال اول پژوهش از آزمون آماری T- Test مستقل نیز استفاده شد. این آزمون برای بررسی تفاوت میانگین رفتارهای مربوط به خود در برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان محاسبه گردید.

جدول ۱: آمار توصیفی رفتارهای مربوط به خود

خطای استاندارد Std.Error	انحراف استاندارد Std.deviation	میانگین Mean	تعداد N	شاخص آماری مؤلفه
۰/۰۳۷۱۷	۰/۵۹۴۶۹	۳/۵۳۵۲	۲۵۶	رفتارهای مربوط به خود (رسمی)
۰/۲۳۵۹	۰/۳۷۷۵۱	۴/۱۲۰۷	۲۵۶	رفتارهای مربوط به خود (پنهان)

جدول ۱ نشان می‌دهد که:

میانگین برنامه درسی پنهان (۴/۱۲۰۷) در بعد رفتارهای مربوط به خود بیشتر از میانگین برنامه درسی رسمی (۳/۵۳۵۲) می‌باشد.

جدول ۲: نتایج آزمون t در رابطه با سؤال اول پژوهش

مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان در بعد رفتارهای مربوط به خود

t بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۹٪	سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار t محاسبه شده	شاخص آماری مؤلفه
۳/۲۹۱	۰/۰۰	۲۵۵	-۱۸/۸۶۴	رفتارهای مربوط به خود

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که:

از آنجا که آزمون t محاسبه شده از آزمون t بحرانی جدول در سطح خطا پذیری ۱٪ کوچکتر است، بنابراین می‌توان گفت که با احتمال ۹۹٪ اطمینان بین رفتارهای مربوط به خود در برنامه درسی رسمی و پنهان تفاوت معنا داری وجود ندارد.

سؤال دوم پژوهش

آیا برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان در رابطه با رفتارهای مربوط به محیط با یکدیگر تفاوت دارند؟

جدول ۳: آمار توصیفی رفتارهای مربوط به محیط

خطای استاندارد Std.Error	انحراف استاندارد Std.devilation	میانگین Mean	تعداد N	شاخص آماری مؤلفه
۰/۰۳۲۲۰	۰/۵۱۴۱۸	۳/۴۵۸۳	۲۵۵	رفتارهای مربوط به محیط (رسمی)
۰/۰۴۸۰۰	۰/۷۶۶۴۳	۳/۰۱۳۷	۲۵۵	رفتارهای مربوط به محیط (پنهان)

جدول ۳ نشان می‌دهد که:

میانگین برنامه درسی رسمی (۳/۴۵۸۳) در بعد رفتارهای مربوط به محیط بیشتر از میانگین برنامه درسی پنهان (۳/۰۱۳۷) می‌باشد.

جدول ۴: نتایج آزمون t در رابطه با سؤال دوم پژوهش

مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان در بعد رفتارهای مربوط به محیط

t بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۹٪	سطح معنا داری	درجه آزادی	مقدار t محاسبه شده	شاخص آماری مؤلفه
۳/۲۹۱	۰/۰۰	۲۵۴	۱۰/۱۱۱	رفتارهای مربوط به محیط

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که:

از آنجا که آزمون t محاسبه شده از آزمون t بحرانی جدول در سطح خطا پذیری ۱٪ بزرگتر است، بنابراین می‌توان گفت که با احتمال ۹۹٪ اطمینان بین برنامه درسی رسمی و پنهان در بعد رفتارهای مربوط به محیط تفاوت معنا داری وجود دارد. و به دلیل بالاتر بودن میانگین رفتارهای مربوط به محیط

برنامه درسی رسمی (۳/۴۵) از میانگین رفتارهای مربوط به محیط برنامه درسی پنهان (۳/۰۱) می توان بیان داشت که برنامه درسی رسمی در بعد رفتارهای مربوط به محیط بهتر عمل کرده است.

سؤال سوم پژوهش

آیا برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان در رابطه با رفتارهای مربوط به کار با یکدیگر تفاوت دارند؟

جدول ۵: آمار توصیفی رفتارهای مربوط به کار

خطای استاندارد Std.Error	انحراف استاندارد Std.deviation	میانگین Mean	تعداد N	شاخص آماری مؤلفه
۰/۰۳۲۱۴	۰/۵۱۲۱۷	۳/۵۸۹۲	۲۵۴	رفتارهای مربوط به کار(رسمی)
۰/۰۳۰۲۸	۰/۴۸۲۵۴	۳/۷۴۴۷	۲۵۴	رفتارهای مربوط به کار (پنهان)

جدول ۵ نشان می دهد که:

میانگین برنامه درسی پنهان (۳/۷۴۴۷) در بعد رفتارهای مربوط به کار بیشتر از میانگین برنامه درسی رسمی (۳/۵۸۹۲) می باشد.

جدول ۶: نتایج آزمون t در رابطه با سؤال سوم پژوهش

مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان در بعد رفتارهای مربوط به کار

t بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۹٪	سطح معنا داری	درجه آزادی	مقدار t محاسبه شده	شاخص آماری مؤلفه
۳/۲۹۱	۰/۰۰	۲۵۳	-۵/۶۸۸	رفتارهای مربوط به کار

نتایج جدول ۶ نشان می دهد که:

از آنجا که آزمون t محاسبه شده از آزمون t بحرانی جدول در سطح خطا پذیری ۱٪ کوچکتر است، بنابراین می توان گفت که با احتمال ۹۹٪ اطمینان بین برنامه درسی رسمی و پنهان در بعد رفتارهای مربوط به کار تفاوت معنا داری وجود ندارد.

سؤال چهارم پژوهش

آیا برنامه درسی رسمی و پنهان کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم دبستان در رابطه با رفتارهای میان فردی با یکدیگر تفاوت دارند.

جدول ۷: آمار توصیفی رفتارهای میان فردی

خطای استاندارد Std.Error	انحراف استاندارد Std.devilation	میانگین Mean	تعداد N	شاخص آماری مؤلفه
۰/۱۰۶۵۴	۱/۶۹۷۹۴	۱۱/۴۸۰۳	۲۵۴	رفتارهای میان فردی (رسمی)
۰/۰۲۸۹۲	۰/۴۶۰۹۲	۳/۴۳۳۹	۲۵۴	رفتارهای میان فردی (پنهان)

جدول ۷ نشان می‌دهد که:

میانگین برنامه درسی رسمی (۱۱/۴۸۰۳) در بعد رفتارهای میان فردی بیشتر از میانگین برنامه

درسی پنهان (۳/۴۳۳۹) می‌باشد.

جدول ۸: نتایج آزمون t در رابطه با سؤال چهارم پژوهش

مقایسه برنامه درسی رسمی و پنهان در بعد رفتارهای میان فردی

t بحرانی جدول در سطح اطمینان ۹۹٪	سطح معنا داری	درجه آزادی	مقدار t محاسبه شده	شاخص آماری مؤلفه
۳/۲۹۱	۰/۰۰	۲۵۳	۸۸/۳۳۰	رفتارهای میان فردی

نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد که:

از آنجا که آزمون t محاسبه شده از آزمون t بحرانی جدول در سطح خطا پذیری ۱٪ بزرگتر است،

بنابراین می‌توان گفت که با احتمال ۹۹٪ اطمینان بین برنامه درسی رسمی و پنهان در بعد رفتارهای

میان فردی تفاوت معنا داری وجود دارد. با توجه به بالاتر بودن میانگین رفتارهای میان فردی برنامه

درسی رسمی (۱۱/۴۸) نسبت به میانگین رفتارهای میان فردی برنامه درسی پنهان (۳/۴۳) می‌توان

بیان داشت که برنامه درسی رسمی در بعد رفتارهای میان فردی بهتر عمل کرده است.

بحث و نتیجه گیری

از آنجا که در دوره ابتدایی گروه همسالان هنوز به درستی شکل نگرفته است، بنابراین کودکان در سنین ابتدایی از ارتباطات اجتماعی ضعیفی برخوردارند و به همین مناسب رفتارهای اجتماعی کمتری از یکدیگر می آموزند.

خانواده نیز در پرورش مهارت های اجتماعی کودکان از توانایی کامل برخوردار نیست، بنابراین مدرسه و برنامه درسی رسمی بهترین مکان و گزینه برای پرورش چنین مهارت هایی می باشد و از آنجا که آموزش و یادگیری دانش آموزان ابتدایی بطور عینی و ملموس قابل انجام است، لذا از طریق برنامه درسی رسمی منسجم و پربار می توان انواع مهارت های اجتماعی را از طریق روش های مختلف تدریس آموزش داد. چهار مهارت عمده اجتماعی مربوط به خود، مربوط به محیط، مربوط به کار و میان فردی در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت و نتایج پژوهش حاکی از آن است که در دوره ابتدایی برنامه درسی رسمی می تواند بسیار تأثیر گذار باشد. بنابراین تدوین محتوای آموزش و روش های تدریس مناسب بسیار ضروری در رسیدن به اهداف می باشد.

پیشنهاد های پژوهش

الف) کاربردی

۱. با توجه به نتایج تحقیق مبنی بر قوی تر بودن برنامه درسی رسمی در رابطه با محیط نسبت به برنامه درسی پنهان می توان پیشنهاد کرد که برنامه ریزان درسی مشکلات و نیازهای کنونی جامعه از قبیل ترافیک، آلودگی هوا، آلودگی زیست محیطی و صوتی و الگوی بهینه مصرف را وارد برنامه درسی رسمی نمایند تا در آینده موارد فوق به برنامه درسی پنهان تبدیل نشود.

۲. با توجه به یافته تحقیق مبنی بر میانگین بالای برنامه درسی رسمی در مقایسه با برنامه درسی پنهان در رابطه با روابط میان فردی می توان اظهار نمود که برنامه ریزان درسی می توانند با در نظر گرفتن اصول علمی روابط مؤثر، مهارت های ارتباط درون فردی و بین فردی را به شکل اهداف و محتوای درسی تدوین نموده و زمینه ارتباطات سالم اجتماعی را از دوره ابتدایی در افراد فراهم سازند.

ب) پژوهشی

۱- با توجه به اینکه این پژوهش مهارت های اجتماعی دانش آموزان را از دیدگاه معلمان مورد بررسی قرار داده است، پیشنهاد می شود پژوهشگران این مهارت ها را از دیدگاه دانش آموزان و به روش مصاحبه ای مورد بررسی قرار دهند.

۲- با توجه به برنامه درسی رسمی و پنهان و عدم تفاوت معناداری بین مهارت‌های مربوط به خود و کار در این پژوهش، می‌توان پیشنهاد کرد که پژوهشگران دیگر این مؤلفه‌ها را در کتاب‌های درسی دیگر بررسی نمایند.

منابع

الف) فارسی

۱. آقا جانی، مریم، ۱۳۸۱، تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر سلامت روان و منبع کنترل نوجوانان، طرح تحقیقاتی، آموزش و پرورش استان گلستان.
۲. فتحی واجارگاه، کوروش، ۱۳۸۸، اصول و مفاهیم برنامه ریزی درسی، چاپ اول، تهران، انتشارات بال.
۳. فتحی واجارگاه، کوروش و طالب زاده نوبریان، محسن، ۱۳۸۲، مباحث تخصصی برنامه ریزی درسی، تهران، انتشارات آیین.
۴. قورچیان، نادر قلی، ۱۳۷۴، تحلیلی از برنامه درسی مستتر بحثی نو در ابعاد ناشناخته نظام آموزشی، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی (۱، ۶۹، ۱۷).
۵. کارتلیج، جی، اف، ۱۳۸۵، آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان، ترجمه محمد حسین نظری نژاد، چاپ چهارم، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی.
۶. معیری، محمد طاهر، ۱۳۸۵، مسائل آموزش و پرورش، چاپ هجدهم، تهران، انتشارات امیر کبیر.
۷. ملکی، حسن، ۱۳۸۷، برنامه ریزی درسی (راهنمای عمل)، چاپ دهم، مشهد، انتشارات پیام اندیشه.
۸. مهر محمدی، محمود و همکاران، ۱۳۸۸، برنامه درسی، نظر گاهها، رویکردها و چشم اندازها، چاپ سوم، تهران، انتشارات آستان قدس رضوی.
۹. یار محمدیان، محمد حسین، ۱۳۸۶، اصول برنامه ریزی درسی، چاپ پنجم، تهران، انتشارات یادواره کتاب.

ب) انگلیسی

1- Skelton, A(2005) studying hidden curriculum :Derekoping a perspective in the postmodern Insights, curriculum studies 5.

